

Existují morální zákony á priori, nebo jsou pouze vyjádřením soudobých názorů ve společnosti?

Ondřej Bečev

1) Vysvětlivky

K použitým písmům a úpravě textu:

Písmem Courier New jsou v textu napsány citace z původních děl

Písmem Times New Roman je psán můj originální text

2) úvod, vymezení tématu

Téma: existence morálních zákonů á priori, popřípadě jejich neexistence. Zda jsou morální zákony obsaženy ve světě implicitně, jsou jaksi pro člověka „zavazující“, platné pro všechny lidské bytosti bez rozdílu národnosti, kultury atd..

Má esej si klade za cíl prozkoumat alespoň rámcově otázku morálních zákonů a morálky. Uvědomuji si, že nějaké komplexnější probádání toho tématu je nad možnosti této práce (však je to také problém, nezodpověditelný jednoznačně ani skutečnými filozofy..).

Teze mé práce bude spočívat v definování pojmu „morálka“, a definování některých souvisejících pojmů.

V obhajovací části své práce vznesu argumenty dokazující pravdivost, vznesu námitky, snažící se vyvrátit výrok z teze a budu se snažit z nich vyvodit nějaký závěr.

V obhajobě i oponentuře se budu často odkazovat na výroky a práce jiných filozofů, a budu se mezi nimi snažit nalézt společné a odlišující prvky.

Pátá část práce bude shrnovat výsledek diskuse ve čtvrtém bodě, zhodnocení výsledku, plus malou úvahu nad výslednými poznatky.

3) Teze

Definice pojmů:

Morální zákony (normy):

Morální zákony jsou pravidla, obsažená ve světě nezávisle na vůli a poznání lidí. Jsou neměnná, a jejich podstata je neovlivnitelná výkladem. Jsou to nehmotná jsoucna (=ideje) obecně platná pro všechny lidské bytosti nezávisle na kulturním prostředí, historickém vývoji, národnosti atd. dotyčných lidí.

Existují tedy objektivní měřítka dobra a zla.

Ze života lze tyto morální zákony poznat. Jsou dosažitelné pro lidské poznání.

Morálka

Vztahuje se k lidskému jednání a hodnotám. Je to vztah mezi skutečným lidským konáním, a morálními normami.

Mravnost: Dodržování společenských norem slušného chování. Je to historicky a kulturně podmíněný souhrn hodnotících soudů, zvyků, názorů, ideálů a pravidel. Částečně v sobě odráží morální normy, ale nikoliv nutně. Zdá se že někteří filozofové posuzují morálnost a mravnost jako stejnou skutečnost.

Legitimní chování: chování ve shodě s morálními normami. Jednání, které je neporušuje.

Legální jednání: jednání ve shodě s právními předpisy.

Lze tedy usoudit, že mezi těmito pojmy platí tyto vztahy:

- Morální zákony jsou člověkem nepodmíněné jsoucna, poznatelná člověkem.
- Lidským konáním nastávají činy. Ty jsou více či méně v souladu s mor. normami – jsou tedy více či méně morální.
- částečným obrazem jsoucna morálních norem v naší kultuře je mravnost. Vzhledem k tomu, že ne každý cítí (vykládá si) morální normy stejně, tak je mravnost proměnlivá v závislosti na historii a kulturní oblasti. Je to průmět morálních norem do našeho myšlení, skrze ovlivňující výklad a interpretaci.
- Právní normy jsou opět průmětem morálních norem do našeho poznání. Jsou tvořeny tou částí morálních norem, kterou sdílí většina lidí. Je to vlastně vynutitelné minimum z morálních norem, nezbytné pro stabilitu civilizace.

Jak je vidno, mezi těmito pojmy rozhodně nelze položit rovnítko. Ku příkladu velmi zásadní problém, na který bych rád poukázal, je to, že to co je legální, nemusí být vůbec legitimní.

4) důkaz teze

Argumenty dokazující:

- Všechna jsoucna ve své existenci podléhají zákonům (zákonitostem).
Pokud by tyto zákonitosti nesplňovala, již nejsou těmi jsoucnými.
Mezi tyto zákonitosti patří zákony mnoha druhů. Mimo jiné fyzikální, ale třeba i ty morální.
Pokud například most potřebuje ke své mostovatosti (aby ten most byl skutečně mostem) zákony (v jeho případě třeba ty fyzikální) tak i člověk ke svému lidství potřebuje zákony. No a těmito zákony jsou právě morální zákony. Jejich splňováním se lidská bytost stává doopravdy člověkem. Morální zákony jsou prostředek realizace našeho lidství.
- Je nesprávné tvrzení, že morálka je jen výsledkem soudobého „společenského smýšlení“, že je to jen soubor pravidel slušného chování, nebo mravů, zvyků.
Pokud by totiž toto slušné chování nemělo svůj předobraz (nebylo „inspirováno“) v morálních zákonech, jeho existence by vlastně byla zcela zbytečná, absurdní a přebytečná. Něco tak přebytečného by jistě (to musí uznat i materialisté a marxisté) nemělo šanci přežít do dneška. A protože pravidla slušného chování

(etiketa) existuje, musí existovat i morální zákony. Protože existence etikety je podmíněna existencí morálky.

-Ačkoliv se názory na morálnost či nemorálnost různých činů často liší, v případě některých specifických problémů jsou překvapivě zajedno nejen dva různí lidé, ale dokonce i rozdílné kulturní a společenské skupiny. Jinými slovy: Existují situace, ke kterým naprostá většina lidí z nejrozličnějších kulturních, národnostní atd. skupin zastávají stejný postoj. K něčemu takovému by je asi těžko dohnal tlak společenských mravů, nebo etikety. Vždyť přeci každý pochází z kraje kde jsou zvyklosti různé. Přesto asi žádná kultura nebude považovat za morálně korektní, když jedinec například zavraždí svou matku. Tudíž i výsledky prostých sociologické kvantitativních výzkumů nejspíše prokáží existenci několika univerzálně platných zásad. Což do jisté míry můžeme brát jako podpůrný důkaz existence morálních zásad.

-Manipulovatelnost veřejného mínění. Předpokládejme, že je morálka dána „tím na čem se veřejnost dohodne“, že není absolutně platná.

Musíme tedy současně uznat, že je ovlivnitelná. Například skrze masmédia. To proto, že názory celých skupin jsou tímto způsobem ovlivnitelné, ergo i názory na „morální správnost“ jsou takto ovlivnitelné. Je tedy zajisté možné, aby tato morálka byla pomocí manipulace upravena do té míry, že by zcela popírala základní funkční význam morálních zásad (věci dnes hodnocené za zcela zásadně nepřijatelné by byli pomocí silné moci manipulace podávány a sugerovány jako korektní). Představa společnosti uznávající takto zjevně absurdní zásady je asi jen těžko uvěřitelná. A v tom spočívá tento důkaz nezávislosti morálky na výkladu. Kdyby byla morálka libovolně deformovatelná, aniž by ztrácela svou platnost pro společnost, tak by mohla být zdeformována i do zcela absurdní podoby, a přitom by byla stále aktuální pro společnost. Jistě se nám ale přičí uznat, že by lidé s rozumným myšlením byli doopravdy schopni se takto překroucenou morálkou řídit. Tudíž nám něco „našeptává“ (stejně jako jim by to bránilo uvěřit takto zmanipulované morálce) že takové zásady nejsou správné. No a to co našeptává jsou právě ty „nemenné morální zákony“.

-**Erich Fromm** ve svém díle píše: „ Realisté“ nás ve svém díle ujišťují, že problém etiky je pozůstatkem minulosti. Psychologická a sociologická analýza prý ukazuje, že všechny hodnoty se vztahují jen na určitou kulturu. Naše osobní a společenská budoucnost je prý zaručena výlučně jen naší materiální efektivností. Tito „realisté“ však neznají některé tvrdé skutečnosti. Nevidí, že prázdnota a bezplánovitost individuálního života, nedostatek produktivnosti a z ní pramenící nedostatek víry v sebe sama a v lidstvo musí vést v dalším průběhu k porouchám citění a myšlení, které by člověku dokonce mohly znemožnit dosažení jeho materiálních cílů

Což je (zvláště pro ony zmíněné „realisty“) zajisté argument značné váhy.

Jiným způsobem na věc zase nahlíží autor tohoto úryvku¹:

Způsob, jakým žijeme, naše chování i naše reakce na to, jak se jiní chovají k nám, a zejména odsuzující poznámky, které pronášíme, když nám někdo ubližuje, prozrazují, co si o existenci dobra a zla myslíme ve skutečnosti. Například věříme, že když nacisté umučili šest miliónů Židů v koncentračních táborech, byl to zločin. A nejenže to považujeme za morálně špatné, ale dokonce jsme přesvědčeni, že by každý měl souhlasit, že je to opravdu špatné. Existuje samozřejmě logická možnost, že se mýlíme, a pouze naše společenská podmíněnost nám říká, že takové věci jsou špatné. Je to z logického hlediska možné, ale je pravděpodobné, že by se v takovéto věci naše nejhlubší intuice mýlila? Znamenalo by to, že na mučení lidí není ve skutečnosti nic špatného; dojem, že to není správné, je jen náš osobní názor. Když se ale může naše základní intuice mýlit v této věci a názor, že mučení lidí je špatné, je jen důsledkem společenské podmíněnosti, nemohla by se tato intuice mýlit i v jiných věcech? Nemohl by pak náš názor na společenskou podmíněnost morálky být sám výsledkem společenské podmíněnosti? Pokud ano, pak by tento způsob uvažování vyvracel sám sebe.

Argumenty vyvracející tezi:

Existence morálních dilemat i to, že se vyskytuje tolik rozdílných názorů na etické otázky², vede mnoho lidí k představě, že morálka je relativní záležitost a závisí na době, společnosti a názoru jednotlivce. V současné době však stále více filosofů dochází k závěru, že morální relativismus je naivní a že morálka je objektivně pravdivá skutečnost.

Co více, my můžeme tuto představu vyvrátit:

Tvrdím, že tento závěr z výše uvedeného příkladu nevyplývá. Naopak: kdyby neexistovaly žádné absolutní morální zákony, nebylo by třeba řešit žádné morální dilema. Morální dilemata prostě jen ukazují, že jsou situace, na které se vztahuje více než jeden morální zákon, a pak je třeba dát přednost možnosti, která přinese větší dobro.

5) Q.E.D

Synthese:

Téma této práce jistě v tuto chvíli nemá jasný přesvědčivý závěr. Avšak, zvážím-li všechny zde uvedené argumenty, docházíme k názoru, že teorie existence morálních norem á priori je velmi pravděpodobná, přinejmenším však hodná pozornosti.

Mé znalosti logického dokazování, stejně jako tak potřebný nadhled neumožňují dojít k příliš relevantním závěrům. Věřím však, že má práce bude svým dílem přínosná, přinejmenším pro mě.

¹ Zdrojem je internetový server: <http://www.znateho.cz/> Autora se mi nepodařilo zjistit

² jako je třeba interrupce, euthanasie, nebo trest smrti

Význam morálních norem:

Jak jsem uvedl v prvním bodě obhajoby své teze, morální normy jsou závazné pro všechny lidi. Jejich prostřednictvím máme možnost realizovat své lidství. To značí máme možnost se přiblížit ideálu člověka a tak zhodnotit (naplnit) dar lidského života, který nám byl svěřen. Problém lidské morálky se také úzce pojí s lidskou svobodou. Svobodou³ rozumíme v tomto případě možnost svobodně se rozhodnout zda budeme jednat podle morální normy, nebo ji porušíme. Možná právě tato „možnost neideálního jednání“ svádí tolik filozofů k názorům, že vlastně žádná absolutní morálka neexistuje. Ale to je klam. Naše jednání není determinováno, tudíž musíme mít možnost je porušovat. Je jen na nás jestli budeme jednat ve shodě s nimi, nebo je přehlížet, zavírat před nimi oči a alibisticky relativizovat morálku. Právě v této nedeterminovanosti člověka můžeme vidět důkaz lásky Boha k člověku. Člověk dostává do ruky možnost nemorálního jednání, vlastní zodpovědnosti za toto jednání, na druhou stranu však je v jeho moci se svobodně rozhodnout pro morální jednání, pro akceptování absolutní platnosti morálních norem, touhy se k nim přiblížit, naplnit lidský úděl a skrze to přijmout Boží lásku. O lásce totiž nelze mluvit, pokud oba její subjekty nemají možnost svobodné volby, jejího svobodného přijetí či odmítnutí. A protože Bůh nám dává možnost svobodné volby, logicky k nám musí pociťovat lásku.

Trvale udržitelný rozvoj – Trvale udržitelný rozvoj také patří mezi témata úzce spjatá s otázkou morálky. Tento pojem můžeme chápat jednak jako trvalý růst (například produktivity ekonomiky) bez negativních účinků na okolí. Například bez ničení životního prostředí. Je to tedy požadavek, aby růst jednoho subjektu nebyl vykoupen devastací věcí patřících „všem a nikomu“. Zde tedy můžeme vidět vliv morálních norem, jako určujícího prvku při vytváření „obchodnické etiky“. Vždyť právě duch protestantské etiky dokázal akcelarovat hospodářskou výkonnost Západu skrze industriální věk až do dvacátého století. Takové nasazení, jaké projevila protestantská kultura, by byla asi těžko představitelná bez pevných mravní a etických zásad.

Dnes, ve věku relativizování aktuálnosti morálních zákonů, riskujeme, že promarníme odkaz předchozích generací.

Pojem trvale udržitelného rozvoje však můžeme chápat i v jiné rovině. Princip „nežít na úkor druhých“ lze s úspěchem přenést do vztahů jednotlivců navzájem. A zde již vidíme přímý vliv morálních zákonů. Bez nějakého univerzálního hlasu, přítomného ve svědomí každé lidské bytosti by těžko šlo vybudovat a udržet stále se rozvíjející globalizovanou civilizaci, čehož jsme svědky..

Politický kontext - „nejprve bud' me demokratem-občanem každý sám os sobě, v sobě“

Při hledání odpovědi na otázku morálky je třeba také poukázat na významné čapkovsko-masarykovské pojetí demokracie. Zde poukazují na častý mylný úsudek občanů demokratických států. Varují před tendencí občanů přesouvat morální zodpovědnost za různé nešvary ve společnosti na státní aparát. Tito pánové naopak zdůrazňují, že demokracie nestojí na aktivitě úřadů, ty by neměly plnit úloha „kontrolora a napravovatele všech křivd“. Demokracie začíná na osobní úrovni občana. Nečekat až problém vyřeší aparát, ale vyřešit ho pokud možno sám.

Navíc přenášením zodpovědnosti, touto alibistickou reakcí typu „co bych to řešil já, ať se o to postará stát“ se ve skutečnosti nezbavujeme morální zodpovědnosti za ten problém. Pouze se

³ Vnitřní svoboda...Z vnějšku může být člověk omezován například předpisy, fyzicky (věznění), ale vnitřní svoboda je závislá čistě na rozhodnutí naší mysli. Tuto vnitřní svobodu však lze také ztratit, to je ale podmíněno vlastní vůlí. Například kapitulace na svobodné zvažování informací, které člověk získává z médií, pro něj znamená ztrátu svobody a nezávislosti. Dobrovolně se tak stává myšlenkově závislý na cizích názorech (a cizím vnímání morálních norem). Tak se tedy zbavuje šance sám nějak ovlivnit naplnění svého lidství.

zbavujeme možnosti ten problém nějak ovlivnit. Čímž se tedy vědomě zbavujeme svobody a vkládáme ji do rukou státu.